

Mattie Boom

De Nationale Fotocollectie in het Rijksmuseum

Het Rijksmuseum rekent sinds kort de internationale fotografie van de 19de eeuw tot zijn verzamelterrein. In januari 1994 vond de overdracht plaats van de rijkscollecties 19de-eeuwse fotografie, die tot dat moment werden beheerd door de Rijksdienst Beeldende Kunst in Den Haag. Dit betekent dat de fotocollecties van de Amsterdamse advocaat mr. L. Hartkamp en de fotograaf Willem Diepraam die in de jaren tachtig door het Rijk werden verworven nu in het Rijksprentenkabinet een definitieve plaats hebben gevonden. In de twee jaar daarvoor had het Rijksmuseum al een aanvang gemaakt met de inventarisatie, beschrijving en ontsluiting van de collectie fotografie in eigen (oud) bezit. Enkele duizenden 'vergeten' foto's werden opgediept uit de portretcollectie, de collectie topografie, de atlas Frederik Muller, uit het rijke bezit van de Bibliotheek van het museum en uit de fotodocumentatie van de verschillende afdelingen.*

Zo ontstond het raamwerk voor de *Nationale fotocollectie*, die toegankelijk gemaakt, bewerkt en bestudeerd wordt in samenhang met de overige collecties van het Rijksprentenkabinet en het Rijksmuseum. De fotokunst van de 19de eeuw is vertegenwoordigd met foto's van vele belangrijke fotografen. Het werk van onder andere William Henry Fox Talbot, Julia Margaret Cameron, Maxime Du Camp en Edouard Baldus is in de collectie terug te vinden. In de topografie-

verzameling van het Rijksprentenkabinet werden ook twee foto's van Gustave Le Gray aangetroffen, zodat er nu eindelijk ook in een Nederlandse collectie werk van deze fotograaf aanwezig blijkt te zijn. De nu circa 70.000 objecten tellende fotoverzameling bestrijkt vele terreinen. Portretten, landschappen, stadsgezichten en reisfotografie zijn maar enkele van de onderwerpen. Interessant is ook de relatie met de andere verzamelingen van het museum: de collectie bevat de vroegste fotografische kunstproducties en de eerste met foto's geïllustreerde catalogi op het gebied van de kunstnijverheid. Ook zijn zeldzame tractaten en handleidingen op het gebied van de fotografie in de bibliotheek terug te vinden. Een kwalitatieve impuls kreeg de verzameling onlangs door een belangrijke schenking: in 1993 schonk de familie Asser aan de Staat der Nederlanden meer dan 200 foto's van Eduard Isaac Asser (1809-1894), één van Nederlands eerste fotografen. Met het fotobezit uit de nalatenschappen van de kunstenaars/fotografen Willem Witsen (1860-1923) en George Hendrik Breitner (1857-1923) vormt deze fotografische erfenis nu een belangrijke Hollandse kern binnen de verzameling. Dit jaar is een begin gemaakt met het toegankelijk maken van de collectie voor gebruik in de studiezaal. Tevens wordt gewerkt aan een geïllustreerde catalogus die inzicht biedt in de aard en omvang van de collectie fotografie. In februari 1996 zal in

het Rijksprentenkabinet een eerste overzichtstentoonstelling te zien zijn en wordt het boek gepresenteerd. In een reeks artikelen, een beredeneerde bibliografie en een uitgebreid collectie-overzicht zal de fotografieverzameling worden ontsloten. Daarbij wordt eveneens aandacht besteed aan de collecties die het museum al eerder aanlegde, zoals de foto-opdrachten en de collectie foto's van de afdeling Nederlandse geschiedenis.

Twee jaar inventariseren en zoveel mooie vondsten maakt ongeduldig: de behoefte om over de bevindingen te vertellen was zo groot dat hiervan nu tussentijds verslag wordt gedaan. Want er tekent zich een nog altijd nauwelijks ontgonnen vakgebied af, waarin nog veel grondwerk gedaan moet worden.

Delen van oeuvres van bekende en onbekende fotografen worden nog dagelijks gevonden en archiefonderzoek legt verrassende verbanden bloot in de wereld van kunst, fotografie en wetenschap die nooit waren vermoed. De lezer moet dan ook in dit *Bulletin* geen systematische toegang tot de fotocollectie verwachten. Die zal hij of zij in de catalogus vinden. De artikelen die in dit nummer zijn bijeengebracht, geven slechts een fractie van de hele verzameling te zien. Het betreft een tamelijk willekeurige keuze uit de collectie, waarbij wel werd gelet op en gezocht naar de samenhang met de prent- en tekenkunst. In de eerste plaats wordt de vondst van één van de foto's van Gustave Le Gray toegelicht.

Voorts komt de reis van een fotograaf en een tekenaar naar Egypte aan de orde. Dat de fotografie als basis diende voor een serie prenten valt in een artikel over de Tollensportretten te lezen: nieuwe bronnen bieden zowel inzicht in een aspect van de geschiedenis van de fotografie als in die van de prentkunst. In het artikel over *Panorama's en Stadsgezichten van Amsterdam* door 'schilder en fotograaf' G.H. Heinen wordt tevens aandacht besteed aan een niet te verwaarlozen aspect van de fotografiegeschiedenis: de ontwikkeling van de fotomechanische drukprocédés. De fotografie als beeldend medium heeft in de 19de eeuw op tal van gebieden toepassingen gevonden. De wetenschap is er daar een van. De onverwachte vondst van portretten van de astronoom P.J. Kaiser in

de portretcollectie van het Rijksprentenkabinet was aanleiding diens bemoeienis met de fotografie nader te onderzoeken.

Met dit speciale fotografienummer van het *Bulletin van het Rijksmuseum* wordt de spits afgebeten. Het zal niet de laatste maal zijn dat er over objecten van de fotografiecollectie wordt geschreven. Want dit is maar een topje van de ijsberg: de nieuw aangelegde verzameling biedt nog stof voor jaren.

* Met dank aan de collega-conservatoren die ons hebben gewezen op de vergeten foto's uit de Rijksmuseumcollectie en aan de Afdeling fotografie van het Rijksmuseum voor hun niet aflatende assistentie bij het tot standkomen van dit nummer.